

Referanser: KM 05/13, 10/11, 8/07, 8/06, 11/04, 13/87 – KR 29/13, 59/13, 07/14

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
28.02.2014	KM_06_1_14_Fremdriftsplan_kirkeordning.docx	108115

Den norske kirkes grunnlag

Sammendrag

Saken har vært til behandling tre ganger i Kirkerådet – første gang som ett blant flere ledd i omtalen av arbeidet med fremtidig kirkeordning.

Kirkemøtet i 2011 signaliserte at etter utløpet av kirkeforliket bør Den norske kirkes læregrunnlag rettslig forankres i vedtak fattet av Kirkemøtet.

Kirkerådet følger opp problemstillingen ved første mulige anledning etter kirkeforlikets utløp i form av en innledende sak om læregrunnlaget for Kirkemøtet i 2014. Her kan Kirkemøtet treffe de nødvendige vedtak knyttet til den videre saksbehandlingen samt legge enkelte føringer for arbeidet med læregrunnlaget med henblikk på en foreløpig realitetsbehandling i 2015. I tråd med vedtak i Kirkemøtet 2007 foreslås det ikke å endre læregrunnlaget; det er tale om en språklig fornyelse.

Kirkerådet foreslår at Den norske kirkes læregrunnlag skal forankres eller nedfelles i et eget, kirkelig fastsatt regelverk, som blir en *forfatning for kirken*.

Kirkerådet foreslår at et egnet navn på dette regelverket er *Den norske kirkes grunnlag*.

Læregrunnlaget blir overbygningen i dette regelverket. Dertil skal det inneholde en beskrivelse av kirkens oppdrag eller grunnleggende oppgaver og videre de viktigste styrende elementer i kirkens fremtidige strukturer (ordninger). Disse styrende elementene skal bidra til å muliggjøre at kirken kan utføre sine grunnleggende oppgaver på en best

mulig måte. I dette regelverket foreslås altså alene tas med de forhold som er av *overordnet betydning* for kirken.

Det foreslås samtidig at innholdet i *Den norske kirkes grunnlag* etter det endelige vedtaket skal være beskyttet av særlige endringsregler. Dette blir i motsetning til den øvrige kirkeordningen. Det åpner for en *utvelgelse* av hva som er særlig beskyttelsesverdig i den fremtidige kirkeordningen.

Som et eget, ledsagende hjelpeelement i saken om et slikt øvre ikke-statlig regelverk, foreslås det at Kirkemøtet *samtidig* får til behandling spørsmålet om hvilke områder Kirkemøtet mener en lovregulering av Den norske kirke bør omfatte. Dette vil være områder der Kirkemøtet etter en konkret vurdering mener det er *nødvendig eller av andre grunner ønskelig* med lovhjemmel eller lovkraft bak en kirkelig regulering. Motsatt følger det av prinsippet om tros- og livssynsfrihet at det er en del spørsmål der Stortinget *ikke bør* gripe inn i med lov vis-a-vis et trossamfunn. Langt på vei vil det siste være de samme områder som trossamfunnet *ikke trenger* hjemmel i lov for å treffe egne beslutninger, fordi det selv har hjemmel i kraft av å være et selvstendig trossamfunn. Kirkemøtet i 2011 ønsket også en sak om disse grensdragningene etter utløpet av kirkeforliket.

Den samlede fremtidige kirkeordning for Den norske kirke blir utviklet i et samspill med staten. For lettere å kunne samordnes med fastsettelsen av innholdet i nevnte særlovregulering av Den norske kirke, foreslås det at den endelig bindende behandling av *Den norske kirkes grunnlag* ikke gjøres i 2015, men utskytes til det år Kirkemøtet skal vedta kirkeordningen for øvrig.

I 2015 blir det i så fall tale om et foreløpig, ikke bindende, vedtak av *Den norske kirkes grunnlag*. Det er flere grunner til at saken bør igangsettes nå. Én av dem er behovet for tidlig å reflektere rundt samspillet mellom læregrunnlaget og kirkens grunnleggende oppgaver. I tillegg er det få grunner til å utsette arbeidet med å drøfte hva som kan være de viktigste styrende elementer i kirkens fremtidige ordninger, med sikte på å muliggjøre at kirken kan utføre sine oppgaver. Også en dialog med staten om kirkens syn på den fremtidige lovgivning om Den norske kirke, er det nyttig at igangsettes allerede nå.

Ved den senere, endelige behandling blir det således lettere å avgrense *Den norske kirkes grunnlag* både mot den statlige reguleringen av Den norske kirke og mot kirkeordningen for øvrig. Det siste – altså hva som bør høre til *Den norske kirkes grunnlag* og ikke i øvrig kirkeordning gitt av Kirkemøtet – kan som nevnt gjøres ut fra en nærmere vurdering av hva som for fremtiden bør beskyttes av særlige endringsregler. Denne grensdragningen er vanskelig og bør trolig foretas mer endelig på dette senere stadium av reformprosessen.

Forslag til vedtak

Kirkerådet oversender saken om *Den norske kirkes grunnlag* til første gangs behandling for Kirkemøtet i 2014.

Med tanke på ny behandling av saken på Kirkemøtet i 2015, anbefaler Kirkerådet at Kirkemøtet i 2014 treffer følgende vedtak:

1. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake i 2015 i form av et begrunnet forslag til tekst i regelverket *Den norske kirkes grunnlag*.
2. Forslaget fra Kirkerådet skal i *det minste* (merk at opplistingen under ikke er i prioritert rekkefølge):
  - Beskrive regelverkets formål og plass i kirkeordningen (det hierarkiske aspektet)
  - definere/bekreft kirkens læregrunnlag i en fornyet språkdrakt
  - angi læren som rettesnor/retningslinje for de kirkelige organers og møters arbeid
  - beskrive kirkens selvforståelse/identitet, både som lokal folkekirke, som et nasjonalt fellesskap av menigheter – altså én nasjonal kirke – og som del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilie
  - definere og beskrive kirkens oppdrag
  - regulere hovedprinsippene for medlemskap: vilkår, rettigheter
  - beskrive menigheten som kirkens grunnenhet
  - beskrive kirken som en demokratisk oppbygd institusjon
  - omfatte tjenesten med ord og sakrament
  - omfatte bestemmelser om vilkår for endring (forutgående prosessvedtak og flertallskrav ved endelig behandling)
3. Som en del av samme sak og til hjelp for den fremtidige grensedragningen mellom området for henholdsvis statlig og intern-kirkelig regulering, skal Kirkerådet gi en begrunnet innstilling om hvilke områder en særskilt lovregulering av Den norske kirke bør omfatte.
4. Kirkemøtet i 2015 treffer et foreløpig, ikke bindende vedtak av *Den norske kirkes grunnlag*.
5. Med henblikk på ikrafttredelse treffer Kirkemøtet på en senere samling vedtak om det endelige innhold i *Den norske kirkes grunnlag*. Dette skjer sammen med vedtak av den øvrige kirkeordningen.

Saksorientering

Innholdsfortegnelse

I Innledning – Kirkemøtets bestilling i 2011

II Bekreftelse av kirkens formelle læregrunnlag – hovedbegrunnelsen for regelverket kalt *Den norske kirkes grunnlag*

III Merknader om hvilke øvrige forhold som kan tenkes å inngå i regelverket

IV Forholdet til den statlige lovgivning: hvilke spørsmål ønsker Kirkemøtet lovregulering av?

V Den videre saksbehandling og endelig behandling

VI Økonomisk-administrative konsekvenser

I Innledning – Kirkemøtets bestilling i 2011

Kirkemøtet i 2011 signaliserte i sak KM 10/11 at etter utløpet av kirkeforliket bør Den norske kirkes læregrunnlag rettslig forankres i vedtak fattet av Kirkemøtet. Se nærmere nedenfor i pkt. II.

Kirkemøtet sa samtidig at etter forlikets utløp er det også behov for en «klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn», jf. pkt. IV nedenfor.

Kirkerådet følger dette opp ved det første aktuelle kirkemøte.

Rådet mener det er en sammenheng eller et overslag mellom disse to temaene, som tilsier at de *behandles i samme sak og ikke i atskilte saker*. Dette skyldes at Kirkerådet foreslår at Den norske kirkes læregrunnlag skal forankres eller nedfelles i et eget, kirkelig fastsatt regelverk, som blir en forfatning for kirken og der læregrunnlaget blir en fremskutt del. Dertil skal det inneholde en beskrivelse av kirkens oppdrag eller grunnleggende oppgaver og videre de viktigste styrende elementer i kirkens fremtidige strukturer (ordninger). I dette regelverk foreslås altså alene tas med de forhold som er av *overordnet betydning* for kirken. Det foreslåtte navnet er *Den norske kirkes grunnlag*.

Det foreslås samtidig at innholdet i *Den norske kirkes grunnlag* skal være beskyttet av særlige endringsregler. Dette blir i motsetning til den øvrige kirkeordningen. Se nedenfor i pkt. III. Det åpner for en *utvelgelse* av hva som er særlig beskyttelsesverdig i den fremtidige kirkeordningen. Denne utvelgelsen skal finne sted *innenfor det emnefelt som hører til Kirkemøtet å regulere*, jf. den nevnte klargjøring av forholdet mellom

Stortingets lovgivningsmyndighet og trossamfunnet Den norske kirkes egen normgivningskompetanse.

Som det fremgår springer denne sammenhengen mellom temaene ut av det premiss at læregrunnlaget skal forankres i et øverste kirkelig regelverk som omfatter noe mer enn bare læregrunnlaget.

Det statlige og det kirkelige ledd av den fremtidige kirkeordningen vil stå i et visst innbyrdes avhengighetsforhold: For det første vil det nærmere innholdet av den mer endelige kirkelov, påvirke kirkens eget regelverk. For det annet kan det også den andre veien bli en innbyrdes sammenheng, ved at kirken kan påvirke innholdet i loven ved å ta egne initiativ om regelsetting. Det siste vil samtidig bety at mye av det kirkelige regelverket ikke trenger å forankres rettslig i kirkeloven, men kan også få sitt grunnlag i kirkens eget, øverste regelverk.

En naturlig grovinnndeling av det ikke-statlige kirkelige regelverket kan bli slik:

- *Den norske kirkes grunnlag* (Den norske kirkes øverste regelverk)
- *Kirkeordning for Den norske kirke* (øvrig, viktig regelverk knyttet til selve kirkeordningen)
- *Diverse øvrig regelverk* (gitt dels av Kirkemøtet, dels av Kirkerådet evt. også andre kirkelige organer ved delegasjon).

En sammenfatning av hvilke premisser som særlig legger føringer for innholdet i regelverket *Den norske kirkes grunnlag* kan være:

1. *Den norske kirkes grunnlag* kan ikke stride mot lovgivningen på vedtakstidspunktet.
2. *Den norske kirkes grunnlag* bør ikke inneholde en regulering av de spørsmål som staten fremdeles kan ventes å gi regler om *etter* reformenes fullføring:
  - Dette er dels de spørsmål *kirken ønsker* at staten lovregulerer, ut fra et ønske om lovs kraft.
  - Dels kan det tenkes å være spørsmål som *staten ønsker* å lovgi om – mer uavhengig av kirkens ønsker.
3. *Den norske kirkes grunnlag* avgrenses mot den øvrige del av kirkeordningen som skal kunne endres med alminnelig flertall. Denne skal hjemles i og harmonere med *Den norske kirkes grunnlag*.

II Bekreftelse av kirkens formelle læregrunnlag – hovedbegrunnelsen for regelverket kalt *Den norske kirkes grunnlag*

Grunnloven § 16 annet og tredje punktum lyder slik:

«Den norske kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan av Staten. Nærmere bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved lov.»

Det er altså *ordningene* til trossamfunnet Den norske kirke Stortinget skal gi nærmere bestemmelser om ved lov.

Før grunnlovsendringen problematiserte Kirkemøtet i 2011¹ departementets omtale av begrepet «Ordning»:

«Kirkemøtet har også bemerkninger til departementets definisjon av uttrykket ”dens Ordning” i forslag til ny § 16 i Grunnloven. Ifølge departementet omfatter det ”bestemmelser om kirkens ytre organisering”. Kirkemøtet vil i denne sammenheng holde fram at viktige aspekter ved kirkens ”ytre organisering” har teologisk grunnlag. Kirkemøtet vil vise til vedtaket i sak KM 8/07 som bestemmer området for intern-kirkelig regulering som tilkommer Den norske kirke som trossamfunn slik:

1. *bestemme over sin lære og liturgi,*
2. *utnevne/velge sine ledere,*
3. *fastsette sine valgordninger og sin organisasjonsstruktur,*
4. *ha myndighet til å fastsette hvem som skal ha myndighet til å bestemme læremessige spørsmål, tilsettinger og arbeidsgiveransvar» (sak KM 10/11 side 5).*

Hvis Kirkemøtet hadde ønsket å endre sitt læregrunnlag, måtte endringene ikke være større enn at Den norske kirke allikevel forble en evangelisk-luthersk kirke – ellers ville forbindelsen til Stortingets regelverk i Grunnlov og lov opphøre.

Også kirkeloven §§ 27 og 28 omtaler *den evangelisk-lutherske lære* og § 1 *den evangelisk-lutherske folkekirke*. I dag betyr dette en henvisning til læregrunnlaget slik det er nedfelt i NL 2-1 fra 1687.

Den kirkepolitiske bakgrunnen for saken om et øverste regelverk gitt av Kirkemøtet, er Kirkemøtets egne uttalelse fra 2011 om at «ut fra en generell religionspolitisk betraktning bør Den norske kirke som trossamfunn ha myndighet til å fastsette kirkens eget læregrunnlag», jf. sak KM 10/11 side 6. Dette var en uttalelse som falt i et hørings svar til et høringsnotat fra departementet av 1. februar 2011: *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009–2013*.

Departementet la i sitt høringsnotat til grunn at oppheving av den daværende Grunnloven § 2 annet ledd om statens offentlige religion, ikke «i seg selv» utløste eller krevde en endring i den rettslige forankringen av Den norske kirkes formelle læregrunnlag – altså i

NL 2-1. I NOU 2006: 2 *Staten og Den norske kirke* het det: «Når § 2 annet ledd oppheves, må også NL 2-1 oppheves» (side 91 første spalte). Dette fremstår som det motsatte syn.

Kirkemøtet sluttet seg til departementets syn og bemerket at «NL 2-1 inntil videre videreføres som rettslig forankring av Den norske kirkes læregrunnlag...» (side 6).

Departementet antok likevel at saken ikke derved var avsluttet:

«Departementet antar likevel at den framtidige rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag bør vurderes på et senere tidspunkt, og departementet ber særlig om Kirkemøtets og andre høringsinstansers synspunkter på dette spørsmålet» (side 7).

Under overskriften «Perspektiver ut over forlikperioden 2009–2013» uttalte således Kirkemøtet at:

«Den norske kirkes formelle læregrunnlag bør forankres i kirkens egne representative organer *når kirkeforliket utløper*» (side 10).

Når Kirkemøtet omtaler en forankring i kirkens egne representative organer, er det på det rene at det betyr vedtak i Kirkemøtet. Det er Kirkemøtet som er kirkens øverste representative organ. Dette fremgår blant annet *underforstått* av kirkeloven § 24 annet ledd, jf. der formuleringen «*Som øverste representative organ i Den norske kirke...*».

Siden Kirkeforliket skulle utløpe høsten 2013, var det ingen lang tidshorisont Kirkemøtet i 2011 siktet til med «inntil videre».

Kirkemøtet i 2011 uttalte også at ut «fra en generell religionspolitisk betraktning bør Den norske kirke som trossamfunn ha myndighet til å fastsette kirkens eget læregrunnlag» (side 6).

Når bærebjelken i statskirkeordningen ble opphevet i mai 2012, legges det til grunn at det følger av *prinsippet om tros- og livssynsfrihet* at Kirkemøtet i *hvert fall nå* har denne myndigheten. Kirkeloven § 24 – som ble endret i kjølvannet av grunnlovsendringen – forutsetter at Kirkemøtet er Den norske kirkes øverste representative organ, jf. ovenfor.

Det kan spørres om saksbehandlingen i sak KM 13/87 om filioque-leddets plass² i den nikenske trosbekjennelsen, *forutsatte* at Kirkemøtet allerede i 1987 mente seg å ha kompetanse til å *foreta tilpasninger* – i hvert fall i særskilte sammenhenger – i kirkens bekjennesskrifter.

NL 2-1 lyder slik:

«Den Religion skal i Kongens Riger og Lande alleene tilstædis, som overeens kommer med den Hellige Bibelske Skrift, det Apostoliske, Nicæniske og

Athanasii Symbolis, og den Uforandrede Aar et tusind fem hundrede og tredive overgigen Augsburgiske Bekiendelse, og Lutheri liden Catechismo.»

Kirkemøtet i 2007 uttrykte at det ikke er aktuelt nå å gjøre endringer i kirkens formelle læregrunnlag: «Den norske kirkes læregrunnlag videreføres» (sak KM 8/07 pkt. 1.2.2.-1).

De bekjennelses-skrifter som ramses opp i NL, skal altså fortsette å utgjøre kirkens læregrunnlag. Forslaget til fornyet ordlyd var slik i sak KM 8/07:

«Den norske kirkes læregrunnlag (...) er Den hellige skrift, sammenfattet i den apostoliske, nikenske og athanasianske trosbekjennelse, samt i den uforandrede augsburgske konfesjon av 1530 og Luthers lille katekisme.»

I stats- og kirkerettslig teori har det vært «omtvistet hvordan kirkens bekjennelsesgrunnlag i dag skulle rettslig reguleres. Det har vært hevdet tre ulike syn på dette spørsmålet».³

Disse syn er henholdsvis at en endring kan skje ved alminnelig lov eller at grunnlovsvedtak må til. Begrunnelsen for det siste syn har vært at bestemmelsen i NL var så nært knyttet til de tidligere bestemmelser i Grunnlovens §§ 2 og 16, at en endring i NL i realiteten samtidig ville være en endring i innholdet i disse to bestemmelsene, jf. der henholdsvis «Statens offentlige Religion» og «foreskrevne Normer».

Det tredje syn har vært at kongelig anordning etter den tidligere § 16 i Grunnloven var rett vedtaksform.

I NOU 2006: 2 *Staten og Den norske kirke* la Gjønnnesutvalget til grunn at

«Når § 2 annet ledd oppheves, må også NL 2-1 oppheves. Dette bør i så fall knyttes direkte til grunnlovsendringen, for å unngå unødig strid om hvorvidt NL 2-1 i seg selv har konstitusjonell rang. Endring betyr at Den norske kirkes bekjennelsesgrunnlag må fastslås på nytt, og nedfelles i en ny kirkeordning som kirken selv fastsetter» (side 91 første spalte; vår kursiv).

Som kjent og ovenfor illustrert fulgte ikke departementet og senere Stortinget opp dette – trass i de øvrige endringer som ble gjort helt i tråd Gjønnnesutvalgets flertallsforslag.

Med opphevingen av Grunnlovens § 16 om Kongens anordningsmyndighet, er alternativet kongelig anordning bortfalt, uten klargjøring av hva som da skulle bli rett form. Frede Castberg hørte til dem som mente kongelig anordning i medhold av Grunnloven § 16 var den riktige vedtaksform, men han påpekte at spørsmålet var «ikke lite tvilsomt», jf. hans bok *Statsreligion og kirkestyre*, 1953 side 43.

Departementet påpekte i ovennevnte høringsnotat at «den rådende oppfatning synes å være at bestemmelsen [i NL 2-1] ikke har grunnlovs rang».⁴ Før forfatningsreformen i 2012 kunne nok dette være noe mer uavklart enn etter forfatningsreformen.⁵

Endringen i § 16 og dessuten i § 2 om «Statens offentlige Religion», fjernet mye av begrunnelsen for grunnlovsalternativet. Nå som Grunnloven § 16 er endret, kan det imidlertid hevdes at en *ny* begrunnelse for grunnlovsalternativet er kommet til som erstatning for den tidligere begrunnelsen i og med ny ordlyd i Grunnloven § 16, jf. der «Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk Kirke».

Det hører ikke til Kirkemøtet å avgjøre statens vedtaksform, men som mest aktuelt trer nå frem alternativet med oppheving ved alminnelig lov.

Hvis Kirkemøtet treffer vedtak om Den norske kirkes læregrunnlag, vil dette være det rettslig relevante dokumentet – uansett om NL 2-1 formelt sett skulle bli stående en tid til som en ennå ikke opphevet norsk rettskilde.

Nedenfor følger et innledende innspill til formulering av læregrunnlaget, som rådet har innhentet på forespørsel (noten er også del av bidraget):

Den norske kirke er et evangelisk-luthersk trossamfunn som har sin forankring og rettesnor i Den hellige skrift. Kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett (Den augsburgske bekjennelse VII). Som en reformatorisk kirke bekjenner Den norske kirke sin tro sammen med oldkirken gjennom den apostoliske, den nikenske og den athanasianske bekjennelse.⁶ Som evangelisk-luthersk kirke har den forpliktet seg på Den augsburgske bekjennelse fra 1530 samt Luthers lille katekisme.

I omtalen heter det:

Paragrafen er reformulert (...) med inspirasjon fra diverse kirkeordninger i lutherske kirker i Tyskland, samt Grundordnung Evangelische Kirche in Deutschland. Tanken er å løsrive seg noe fra lovspråket og tydeliggjøre kjernen i læregrunnlaget for å synliggjøre kirkens egenart som kirke.

Det kan også være av interesse å se en mulig *innledning til regelverket* – tatt med som et innspill til en første refleksjon. Også dette er bidrag rådet har innhentet på forespørsel:

Den norske kirke er en evangelisk-luthersk folkekirke. Kirkens grunnlag er evangeliet i Jesus Kristus slik det er formidlet til oss i Det gamle og Det nye Testamentet og tolket gjennom de oldkirkelige og reformatoriske bekjennesskriftene kirken har forpliktet seg på. Den norske kirke er en del av Jesu Kristi éne, hellige og apostolske kirke på jorden, og er som Norges folkekirke på en særskilt måte satt til å tjene folket i Norge, I Kristus rettferdiggjøres og helliggjøres mennesket, fornyes i Den Hellige Ånd og kalles inn i de troendes fellesskap. Grunnlaget for medlemskap i Den norske kirke er dåpen med vann i Den treenige Guds navn. Medlemmer i Den norske kirkes lokale menigheter er samtidig del av folkekirken regionalt og nasjonalt. Den norske kirke er helheten av dens bispedømmer og menigheter.

III Merknader om hvilke øvrige forhold som kan tenkes å inngå i regelverket

Det fremgår av forslaget til vedtak at saken for Kirkemøtet i 2014 ikke er ment å legge opp til at Kirkemøtet dette året skal gå langt i å legge føringer for *selve innholdet* i det øverste regelverket i kirkeordningen. Saksfremlegget er i tråd med dette begrenset til å gi en antydning om hvilke emner som det skal jobbes videre med mot Kirkemøtet i 2015.

Regelverket bør ha en egen del – eventuelt en innledning – der *regelverkets formål og plass i kirkeordningen* beskrives. Til det siste hører også det hierarkiske aspektet ved *Den norske kirkes grunnlag*: Det skal for det første være overordnet den øvrige kirkeordningen; sistnevnte kan ikke på noe punkt være i motstrid med førstnevnte. For det annet skal den øvrige kirkeordningen hjemles eller forankres i *Den norske kirkes grunnlag*.

Et utgangspunkt for refleksjonen kan være Kirkemøtets vurderinger i sak KM 11/04 om *Den norske kirkes identitet og oppdrag*. Selv om formen vil måtte bli en annen i et regelverk – ikke minst mer kortfattet og presis – vil mange av synspunktene der kunne være relevante.

Kirkens *oppdrag* på et overordnet plan hører naturlig til regelverket. Det bør supplere den grunnleggende beskrivelsen av den *oppgave* som i dag er nedfelt i kirkeloven § 9 første ledd for menighetsrådets del, jf. også tilsvarende i § 23 tredje ledd for bispedømmerådene.⁷ Se nedenfor. Den sistnevnte bestemmelsen er også svært viktig, da den «angir *formålet med bispedømmerådet*».⁸

Også sak KM 8/07 gir i vedtakets pkt. 1.2.2 nyttige innspill.

Det kan også vises til sak KM 8/06, der det i pkt. 2.2.3 stikkordsmessig ble formulert hva som skulle høre til den ikke-statlige kirkeordningen. Den første delen av pkt. 2.2.3 kan tjene til en innledning til videre refleksjon og drøftelse. Den lyder slik:

«Grunnleggende trekk ved Den norske kirke som trossamfunn
I Bekjennelsesgrunnlag
II Selvforståelse
III Medlemskap
IV Oppgaver
V Virksomhet»

Til kirkens *selvforståelse eller identitet* hører en nærmere beskrivelse av kirken både som et nasjonalt fellesskap av menigheter – altså én nasjonal kirke – og som del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilie. Her ønsker rådet også å understreke kirken som en lokal folkekirke.

Inn under *medlemskap* hører naturlig en regulering av vilkår og rettigheter. Trolig er det *ikke* grunnleggende nok å ta med prinsippet om medlemskap som vilkår for ansettelse, jf. i dag lovens § 29.

Bak *virksomhet* kan det ligge mange viktige delemner, herunder blant annet å:

- angi læren som rettesnor/retningslinje for de kirkelige organers og møters arbeid, jf. i dag kirkeloven § 28
- synliggjøre *tjenesten med ord og sakrament*: Det bør fastslås at enhver menighet skal betjenes av en prest, som i samsvar med sin ordinasjonsforpliktelse forvalter ord og sakrament slik at kristen tro og kristent liv fremmes i menigheten.
- beskrive kjennetegnene/grunntrekkene ved de kirkelige strukturer – herunder med demokratisk valgte organer samt lokal, regional og sentral representasjon
- bekrefte og synliggjøre menighetenes plass i kirkeordningen
- forklare hvordan menighetene er det sted der kirken har sitt primære virkeområde, herunder definere de grunnleggende oppgaver all virksomhet i kirken skal støtte opp om, jf. sak KM 8/06 om at «Den lokale virksomheten er livsnerven i kirken. Kirkeordningen må sikre at all kirkelig prioritering fortsatt tar utgangspunkt i den lokale menigheten behov» (side 5). Her kan også i fremtiden beskrivelsen i dagens kirkelov § 9 første ledd, jf. § 23 tredje ledd, være et godt utgangspunkt. Dette er grunnelementene i, eller rettesnoren for, *menighetenes* arbeid – og på avledet vis også for *bispedømmerådene*. Trolig bør en slik definering som i kirkeloven § 9 første ledd, fastslås å gjelde for alle kirkelige organer. Dette er de grunnleggende oppgaver all virksomhet i kirken skal støtte opp om.

I samband med saken om det øverste ikke-statlige regelverket, må Kirkemøtet *trekke opp grensen mot den øvrige kirkeordningen*. Men *hvis* det skal bli et skille mellom på den ene side de regler som kan endres med alminnelig flertall i tråd med hovedregelen i dagens forretningsorden § 7-5 tredje ledd og på den annen side de som skal hegnes om med særlige regler om kvalifisert flertall m.m. for å endres, må en grensedragning foretas hva enten det blir et slikt øverste regelverk eller ikke.

Det er neppe noen god løsning hvis hele kirkeordningen som skal gis av Kirkemøtet, skal omfattes av kvalifiserte endringsregler. I Finland har det nylig vært diskusjon om dette, ved at det nær ble flertall i Kyrkomötet for et forslag om endring av prinsippene for oppslutningskrav på $\frac{3}{4}$ i Kyrkomötet for endringer i kyrkolagen. Forslaget var begrunnet i at *systemet er for lite fleksibelt*.

Løsningen i Svenska Kyrkan er at de særskilte endringsregler bare gjelder de særlig viktige deler av kirkeordningen. Se der § 19 i kapittel 11, som har overskriften *Särskild beslutsordning för vissa bestämmelser*. De bestemmelser i den svenske kirkeordningen som ramses opp her, kan bare endres med $\frac{3}{4}$ flertall. Dette gjelder kun *lærespørsmål, kirketilhørighet og spørsmål om offentlighet*.

Dette betyr at svenskenes løsning er meget ulik det syn som har vært fremme i Norge om at *alle* bestemmelsene i den ikke-statlige delen kirkeordningen skal være vernet mot endring i form av krav om kvalifisert flertall. Det vil lett kunne bli en lite fleksibel ordning. Rådet mener en bedre løsning er en *mellomting* mellom disse to varianter.

Som nevnt allerede i pkt. I foreslår rådet at innholdet i *Den norske kirkes grunnlag* skal være beskyttet av særlige endringsregler, i *motsetning* til den øvrige kirkeordningen. Det åpner for en *utvelgelse* av hva som er særlig beskyttelsesverdig i den fremtidige kirkeordningen. En slik *forskjell i endringsregler* vil kunne være et hjelpemiddel til å avgrense den ene delen av kirkeordningen fra den annen:

«Avgrensningen av hva som skal tas med, kan langt på vei skje ut fra en vurdering av hva som er så viktig å holde fast ved at det bør omfattes av særskilte beslutningskrav» (sak KR 29/13 side 21).

Allerede Kirkemøtet i 2014 kan bestemme om det skal være en *slik* forskjell i endringsregler og i så fall la dette være styrende for hovedinnholdet i *Den norske kirkes grunnlag*. Det fins andre varianter, for eksempel *like* avstemningskrav (for eksempel enten 2/3 eller 1/2 for begge deler), men *ulike* regler for forutgående avstemningsprosess, ved at det *kun* for det øverste regelverket skal være et krav om kirkevalg (til bispedømmeråd og Kirkemøtet) mellom fremsetting av endringsforslag og vedtak av det.

Det må også vurderes en todelt forskjell – *både* vedrørende avstemningskrav og forutgående avstemningsprosess, slik som ved reglene ved grunnlovsendringer versus alminnelige lover. For grunnlovsendringer er ordningen slik: et forslag må fremsettes i én valgperiode – for så *uforandret* å bli tatt opp til avstemming i den neste.

IV Forholdet til den statlige lovreguleringen: hvilke spørsmål ønsker Kirkemøtet lovregulering av?

Kirkerådet fremmer til Kirkemøtet også en innledende vurdering av spørsmålet om hvilke områder der Kirkemøtet mener det bør være en særskilt lovregulering av Den norske kirke. Se pkt. I om begrunnelsen for dette.

Dette vil være områder der Kirkemøtet etter en konkret vurdering – eventuelt etter en avveining av motstridende hensyn – mener det er nødvendig eller av andre grunner ønskelig med en lovregulering av et spørsmål. Kort sagt: På hvilke områder har kirken *behov* for lovhjelp? Vi taler gjerne om lovhjemmel eller lovkraft når det er en lovbestemmelse bak en regulering.

Motsatt følger det av prinsippet om tros- og livssynsfrihet at det er en del spørsmål der Stortinget *ikke bør* gripe inn i med lov vis-a-vis et trossamfunn. Langt på vei vil det siste være de samme områder som trossamfunnet *ikke trenger* hjemmel i lov for å treffe egne beslutninger, fordi det selv har hjemmel i kraft av å være et selvstendig trossamfunn.

Dette elementet ved saken utgjør en videreføring og -utvikling av sak KM 8/07, *Grunnlovsforankring, kirkelov og kirkeordning for Den norske kirke*. Se der pkt. 1.1.2, 1.1.4 og 1.2.1. Se sitatet fra førstnevnte sted ovenfor i pkt. II (inntatt i sak KM 10/11).

Det er ikke gitt at løsningene skissert av Kirkemøtet i 2007 fanger opp bredden av relevante hensyn. Ikke minst kan det tenkes at dagens finansieringsordning tilsier at staten i lovs form fortsatt skal slå fast soknets stilling. Kirkemøtet i 2007 mente derimot at det fullt ut hørte til Kirkemøtet å «fastsette sine valgordninger og *organisasjonsstruktur*».

Siden 2007 er reformprosessen kommet videre, blant annet ved at Grunnlovens nye innhold er bestemt. Kirkemøtets uttalelse i 2007 bygget på forventningen om en samordnet forfatnings- og forvaltningsreform. Slik ble det ikke. Videre har Kirkemøtet lagt nye føringer for det videre reformarbeidet, senest ved sak KM 05/13.

Samtidig betyr en behandling av dette spørsmålet at Kirkerådet nå igangsetter en oppfølging av Kirkemøtets vedtak i sak KM 10/11. Vedtaket i 2011 synes å forutsette et behov for en *fornyet vurdering* av grenseoppgangen mellom statlig og internkirkelig regulering:

«Ut fra forutsetningene i kirkeforliket følger det at en større gjennomgang av kirkelovgivningen først kan tas etter utløpet av stortingsperioden 2009-2013. Kirkemøtet vil understreke behovet for en slik gjennomgang. Enkelte løsninger innenfor rammen av kirkeforliket vil ikke være bærekraftige som varige løsninger bl.a. i lys av det menneskerettslige prinsippet om tros- og livssynsfrihet og de religionspolitiske utfordringene i denne sammenheng.

Etter utløpet av kirkeforliket er det slik Kirkemøtet tidligere har gitt uttrykk for, behov for en klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn. Kirkemøtet har tidligere uttalt seg om hva en rammelov for Den norske kirke bør inneholde og hva som bør ligge i en framtidig kirkeordning (jf. Kirkemøtets høringsuttalelse til NOU 2006:2 (sak KM 8/06) pkt. 2.2.2 og 2.2.3). Kirkemøtet går ikke nærmere inn på dette i denne sammenheng, da det angår forhold som går utover det som kan realiseres innenfor rammen av kirkeforliket» (side 10).⁹

En slik «klargjøring av grensen mellom Stortingets lovgivningsmyndighet og Den norske kirkes egen normgivningskompetanse som trossamfunn», er en krevende øvelse.

Når Grunnloven § 16 ikke lenger er den forfatningsrettslige forankring for det statlige kirkestyre, råder det en rettslig usikkerhet om hva Stortinget kan lovgi om trossamfunnet Den norske kirke.¹⁰ Den nye § 16 omhandler ikke etter sin ordlyd dette spørsmålet, men Gjønnnesutvalgets merknader gir enkelte føringer.¹¹

På det rettslige planer dreier det seg om hva kirken i egenskap av å være et selvstendig trossamfunn har myndighet til selv å vedta i medhold av *prinsippet om tros- og*

livssynsfrihet. Slike spørsmål bør Stortinget ikke lovgi om. Grensene her er ikke klare.¹² For eksempel er det uklart *hva som nærmere ligger i retten til å organisere seg som trossamfunn eller å foreta sin indre organisering*, jf. også ovenfor om den «organisasjonsstruktur» som Kirkemøtet i 2007 uttalte seg om.

Denne rettslige uklarheten åpner et rom for mer politisk pregede avveininger eller hensiktsmessighetsvurderinger fra både statens og kirkens side. Herunder kan det således tenkes at Den norske kirke ser seg tjent med at det er lovregulering bak en del spørsmål som nok kunne tenkes å være omfattet av Kirkemøtets myndighet til å regulere virksomheten til trossamfunnet Den norske kirke.

Allerede Kirkemøtet i 2014 og 2015 bør innlede en intern diskusjon om dette, i form av planmessig å vurdere de mange enkeltområder. Deretter vil arbeidet fortsette i lys av de signaler staten gir. Det blir med andre ord *en dialog og et samspill med staten*.

Gjønnesutvalget redegjorde for hvordan utvalget så for seg at *en kortfattet rammelov* kunne *visе til* at kirken skal virke «ut fra sitt eget bekjennelsesgrunnlag, selvforståelse og formål» (side 93).

Utvalget påpekte samme sted at i lys av

«prinsippet om religionsfrihet er det problematisk dersom det er kirkeloven vedtatt av Stortinget som definerer Den norske kirkes bekjennelsesgrunnlag, da kirken er et eget trossamfunn, uavhengig av den verdslige lovgivningen. Derfor bør bekjennelsesgrunnlaget nedfelles i en ny kirkeordning vedtatt av kirkens egne organer».

Kontinuitet kunne ifølge Gjønnesutvalget oppnås ved at *Stortinget i lov viser til de vedtak Kirkemøtet selv har fattet* om enkelte «grunnleggende trekk ved Den norske kirkes virksomhet». Kirkemøtet i 2007 fulgte opp dette synspunktet i nevnte sak KM 8/07:

«Rammeloven kan ikke definere kirkens læregrunnlag, men kan inneholde bestemmelser som viser til det *læregrunnlaget* og den *selvforståelse* kirken selv har definert i sin Kirkeordning (...) *alt som angår kirkens indre forhold*» (pkt. 1.2.1-1/2; kursivering her).

Kirkemøtet har en rekke ganger – senest i sak KM 05/13 – forutsatt at det noe frem i tid vil bli vedtatt en kortfattet rammelov.

Mye vedrørende kirkens ordninger er regulert i lov. Dette betyr at enkelte av de spørsmål som kan være aktuelle å ta inn i *Den norske kirkes grunnlag*, i dag er regulert i kirkeloven.

Hvis Den norske kirkes grunnlag skulle vedtas *i dag*, ville det derfor gi seg selv at det ville bli noe overlapp eller dobbeltbehandling, siden tanken er at de særlig grunnleggende

forhold ved kirkens ordninger skulle inn i dette øverste regelverket. Mye av dette er nedfelt i kirkeloven. Et eksempel er dagens § 9 første ledd, jf. § 23 tredje ledd, som for eksempel kunne tenkes forent i en felles bestemmelse gjeldende for alle organer i kirken. Dagens § 28 om læren som rettesnor for organenes arbeid er også av helt grunnleggende betydning.

Hvis statens lovgivning blir bygget ned, vil mye slik dobbeltbehandling uansett bortfalle.

En viss dobbeltbehandling var i tråd med Gjønnnesutvalgets syn, jf. ovenfor. Tilsvarende fremgår av Andreas Aarflot og John Egil Bergems utkast fra 2006 til henholdsvis kirkelov og ikke-statlig kirkeordning, jf. for eksempel om *soknets status*.¹³ I Sverige er det også noe overlapp.

Det har imidlertid blitt reist spørsmålet ved om slik dobbeltbehandling er heldig. Det vil herunder måtte avklares hva som blir utfallet av en eventuell endring i *ett* av regelverkene, slik at det ble et avvik i innhold.

Tanken har tidligere vært en idylliserende modell der slikt avvik ikke var forespeilet som aktuelt. Spørsmålet om dobbeltbehandling er en heldig løsning, kan det ikke gis et generelt ja/nei-svar på. Det vil stille seg forskjellig i de ulike sammenhenger – blant annet fordi det vil være noen områder det uansett *ikke ville være aktuelt for Stortinget å vedta noe annet enn det Kirkemøtet ønsker*.

Under enhver omstendighet vil det være nyttig at Den norske kirke søker å avklare hvilke områder den mener det er nødvendig eller av andre grunner ønskelig med lovskraft bak en kirkelig regulering. Der slik lovregulering *ikke* er ønskelig, må Kirkemøtet signalisere dette til staten og selv bygge opp et regelverk – herunder avgjøre hvordan det hierarkisk skal deles inn.

V Kort om den videre saksbehandling og endelig behandling

Kirkerådet foreslår en ny behandling av saken i 2015, der det skal treffes et *foreløpig* vedtak om *Den norske kirkes grunnlag*, altså ikke med henblikk på ikrafttredelse.

Som ellers når Kirkemøtet behandler regelverk, skal Kirkerådet til Kirkemøtet i 2015 fremme et konkret forslag til regeltekst.

Siden det kun er tale om et foreløpig vedtak, mener Kirkerådet at en *høring* frem til behandlingen i 2015 ikke er nødvendig. Heller ikke trenger *saksbehandlingsreglene* i Kirkemøtets forretningsorden om behandling av saker av læremessige karakter, jf. der § 2-4,¹⁴ å følges formelt i denne omgang. Begge deler vil derimot ivaretas i forkant av den endelige behandlingen. Kirkerådet foreslår at den endelige behandlingen skal utstå til det Kirkemøtet der også den øvrige kirkeordningen skal vedtas. I den fremdriftsplan Kirkerådet tok til etterretning i sak KR 29/13, var dette 2019. Se også om året 2018.

På dette tidspunkt vil det *for det første* være lettere å bedømme de til dels komplekse spørsmål som vedrører forholdet til statens fremtidige lovgiving, herunder i lys av gjennomføringen av den forestående lovreformen om opprettelsen av et nasjonalt rettssubjekt for Den norske kirke.

Først på dette stadium – herunder ikke minst etter behandlingen av saken Kirkemøtet i 2016 skal behandle om grunnleggende veivalg – vil det *for det annet* bli lettere for Kirkemøtet å *trekke opp linjene* for henholdsvis hva som skal høre til *Den norske kirkes grunnlag* og hva som skal høre til den øvrige ikke-statlige kirkeordning. Det foreslås som nevnt ovenfor i pkt. I og III at bare *Den norske kirkes grunnlag* skal hegnes om med særlige endringsregler om kvalifisert flertall. Den øvrige kirkeordningen derimot bør kunne bli endret ved alminnelig flertall.

Forslaget om endelig, bindende vedtak og ikrafttredelse på et senere tidspunkt enn i 2015 begrunnes altså både med en avklaring overfor statlig lovgivning og med den indirekkelige inndelingen i et regelhierarki.

Selv om Kirkemøtet allerede i dag har en ulovfestet myndighet eller kompetanse til å vedta reguleringer på vegne av trossamfunnet Den norske kirke, betyr det ikke at denne fullt ut og formelt må tas i bruk allerede nå. Det viktige er at de første steg på veien dit tas nå i form av å behandle de spørsmål herværende saksfremlegg inneholder.

Det kan spørres om sakens viktighet og ønsket om bred konsensus tilsier at *Den norske kirkes grunnlag* bare kan anses gyldig vedtatt hvis det er et kvalifisert flertall som stiller seg bak innholdet. Det foreslås at de alminnelige regler nedfelt i Kirkemøtets forretningsorden § 7-5 tredje ledd om «alminnelig flertall» skal gjelde også her. Det vises til at saken blir grundig utredet, med høring og hele tre gangers behandling før endelig vedtak. Heller ikke Norges Grunnlov var omfattet av slike særlige vedtaksregler.

Ellers vil forretningsordens regler også gjelde her. Det omfatter blant annet § 6-4 om endringsforslag et medlem ønsker å ta opp til votering og – ikke minst praktisk her – § 7-5 første ledd om hva som er voteringstema, jf. «*hvorledes voteringen vil foregå*». Dette nevnes her fordi det ikke kan utelukkes at det blir behov for å stemme særskilt over enkeltdeler av regelverket.

VI Økonomisk-administrative konsekvenser

I den videre behandling av denne saken vil statens utredningsinstruks følges i vurderingen av hvilke konsekvenser saken har.

Det videre arbeidet med denne saken – herunder den høringen den vil omfatte – inngår i Kirkerådets alminnelige løpende oppgaver, slik at saken kommer ikke til å ha særskilte økonomiske konsekvenser.

Det vil bli gjort vurdering av administrative konsekvenser.

---

¹ Allerede da Kirkemøtet i 2006 uttalte seg som ledd i høringen til Gjønnnesutvalgets utredning – NOU 2006: 2 *Staten og Den norske kirke* – hadde Kirkemøtet merknader, da til at begrepet «ordning» i det hele tatt skulle inn i Grunnlovens omtale av en fremtidig kirkelov. Grunnen var at det kunne «forveksles med» det regelverk Kirkemøtet selv skal gi. Her ble Kirkemøtet ikke hørt. Se sak KM 8/06 side 11.

² Tillegget «og Sønnen» i artikkelen om Den Hellige Ånd: «.. som går ut fra Faderen og Sønnen...». Se omtalen hos Jens Olav Mæland (red), *Konkordieboken*, 3. opplag 2006, side 17.

Det hitsettes fra Store norske leksikon:

«Filioque, teologisk formel. I den nikenske trosbekjennelse heter det opprinnelig om Ånden at den «utgår fra Faderen». I løpet av 400- og 500-tallet ble det alminnelig i den vestlige kirke (Spania, Frankrike) å tilføye «og fra Sønnen». Pave Leo 3 (pave 795–816) erklærte at filioque uttrykte den rette lære, men ville av hensyn til den østlige kirke ikke ha ordet føyd til trosbekjennelsen. Filioque ble snart allment akseptert i Vesten. I den østlige kirke gjorde særlig patriark Fotios av Konstantinopel (800-tallet) filioque til et av de store stridspunkter mellom den latinske og den greske kristenhet. I Vesten argumenterte Anselm og Thomas Aquinas for at filioque skulle være med i trosbekjennelsen. Senere unionsforhandlinger mellom romerkirken og de østlige kirker har ikke kunnet overvinne denne vanskelighet.»

³ Per-Otto Gullaksen, *Stat og kirke i Norge, Kirkerett mellom teologi og politikk*, 2000 side 80.

Se om de ulike syn blant annet i Frede Castberg, *Statsreligion og kirkestyre*, 1953 side 40 flg. Se også Johs Andenæs og Arne Fliflet, *Statsforfatningen i Norge*, 10. utgave 2006 side 297–98. Se dessuten oversikten i NOU 1985: 21 *Den norske kirke og læren* side 83 andre spalte.

Se ikke minst de grundige drøftelsene side 112 flg. hos Torbjørn Backer Hjorthaug, *Frede Castbergs statskirkeoppfatning*, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 4/1998.

⁴ Høringsnotat av 1. februar 2011: *Kirkeforliket – konsekvenser av eventuelle endringer i Grunnlovens bestemmelser om statskirkeordningen i stortingsperioden 2009–2013* side 7.

⁵ For en del år siden var spørsmålet om å oppheve NL 2-1 oppe i tilknytning til en større opprydding i lovverket. Se Ot. prp. nr. 70 (1989–1990) kap. 4.

Spørsmålet om å oppheve bekjennelsesgrunnlaget ble grundig drøftet, herunder med henvisning til et forslag om opphevelse i NOU 1990: 9 *Opphevelse av foreldede lover – Lovstrukturutvalgets delutredning I*.

Arbeidsdepartementet endte med å foreslå at NL 2-1 ikke skulle oppheves. Dette var det motsatte av hva utvalget hadde foreslått. Grunnen var nok de innvendinger som kom fra Kirke- og kulturdepartementet:

«Kirke- og kulturdepartementet viser til statsrettslig teori som behandler spørsmålet. Teorien om den rettslige status for NL 2-1 er ikke enhetlig, men flere av dem som har behandlet emnet inntar det standpunkt at Stortinget ved lov ikke kan endre kirkens bekjennelsesgrunnlag. Det er bl.a. fremført at NL 2-1 ligger på grunnlovs trinnhøyde.»

Arbeidsdepartementet foreslo isteden at NL 2-1 «undergis en modernisering i forbindelse med den nye kirkelovgivningen». Man siktet formodentlig til lovarbeidet i forlengelsen av den da nylig avgitte NOU 1989: 7 *Den lokale kirkes ordning*. Slik modernisering kom ikke i forbindelse med kirkeloven av 1996.

Det er neppe korrekt når Arbeidsdepartementet gir uttrykk for at «[s]elv om en skulle hevde at NL 2-1 ligger på grunnlovs nivå (...) så er det ikke gitt at en formell endring må skje i grunnlovs former» (side 10).

Hvis NL 2-1 først skulle bli ansett for å ha Grunnlovs rang, kan neppe noen endringer i bestemmelsen – heller ikke i form av opphevelse med overflytting til annet regelverk – skje på annet vis enn ved Grunnlovs form.

⁶ Her kunne man skrive de ”oldkirkelige bekjennelser” i stedet for å nevne de tre eksplisitt. Det må samtidig bemerkes at det ikke er korrekt å si at troen sammenfattes i de tre oldkirkelige bekjennelsene. De tre har ulik karakter. Apostolicum kan sies å være en sammenfatning av troen, - en “trosregel” brukt i forbindelse med dåp. Den nikensk-konstantinopolitanske bekjennelse fra 381 er et “symbol”, som gir uttrykk for hva kirkene lærer – men har samtidig bekjennelsesformen beregnet på offentlig fremsigelse av troen i gudstjenesten. Den athanasianske bekjennelse understreker den augustinske (vestlige) treenighetslæren. Den benyttes ikke liturgisk i kirkene (kun i Church of England). Altså: Athanasianum er ikke en bekjennelse, med en læredefinisjon – hva man må tro dersom man vil bli frelst (*Quicumque vult salvus esse: Enhver som vil bli salig, må framfor alle ting holde fast på den felles kristne tro. Enhver som ikke bevarer denne hel og uforfalsket, vil uten tvil gå evig fortapt.*) Avslutningen av Athanasianum har da også skapt debatt i reformatoriske kirker: *“Og når han kommer, må alle mennesker stå opp igjen med sine legemer og gjøre regnskap for sine gjerninger. Og de som har gjort godt, skal gå inn til det evige liv, men de som har gjort ondt, til den evige ild. Dette er den Katolske tro. Den som ikke oppriktig og fast har denne tro, kan ikke bli salig.”*

Vi kjenner ikke opprinnelsen til Athanasianum, bortsett fra at den ikke er av Athanasius. Vi møter den første gang ved konsilet i Autun i år 670. Den er trolig vokst frem som et slags grunnkurs i kirkens lære til bruk i presteutdanningen – en gang mellom 550 og 670. Fra 800-tallet (karolingisk tid) regnes den i Vestkirken sammen med Nicaenum-Constantinopolitanum og Apostolicum som “oldkirkelig symbol”. Regin Prenter hevder (Kirkens lutherske bekjennelse, 1978) at “Kirkens bekjennelse er det råb, hvori Guds folk hylder sin Gud, når det er samlet offentlig for at ære ham. Tre ting kendetegner også bekjendelsen: 1) Den er muntlig. Den lyder. Den høres. 2) Den er gudstjenestelig. Den lyder ved den offentlige gudstjeneste. Den kan kun høres ret og tolkes riktig, når den høres og tolkes i den gudstjenestelige sammenheng, hvori den hører hjemme. 3) Den tales til Gud. Bekjendelsen lyder til Gud for at ære ham.” Den augsburgske bekjennelse er ikke en trosbekjennelse, og den sier ikke hva som “skal forkynnes” – men faktisk hva som “blir forkynt i de evangeliske menighetene” – med det formål å overbevise den katolske kirkeledelse om at den evangeliske lære og tro faktisk er i samsvar med Skriften og med kirkens lære fra oldkirken av.

⁷ Selv om oppramsingen i § 9 første ledd, jf. «særlig...», mangler sistnevnte sted, er meningsinnholdet det samme.

⁸ Ot. prp. nr. 64 (1994–95) side 58 andre spalte.

⁹ Se samme sted også:

«Også etter de foreslåtte grunnlovsendringene vil tros- og livssynsfriheten begrense Stortingets myndighet til å lovgi om indre forhold i kirken. Kirkemøtet slutter seg til departementets forståelse av at dette sammen med formuleringene i ny § 16 vil innebære en tilstrekkelig skranke for Stortinget i så måte.

Departementet gir også en betraktning om at Stortinget fortsatt ut fra ny § 16 kan og skal gi særskilt lovgivning om Den norske kirke, men også kan gå lenger i å regulere Den norske kirke enn andre tros- og livssynssamfunn. Etter Kirkemøtets syn må også de menneskerettslige prinsippene om tros- og livssynsfrihet og likebehandling av trossamfunn bringes inn i denne betraktningen ved siden av Grunnloven § 16. Det er disse prinsippene som i vesentligst grad vil begrense hvor langt Stortinget kan gå i å regulere Den norske kirkes forhold ved lov, i forhold til andre tros- og livssynssamfunn» (sak KM 10/11 side 4 –5).

---

¹⁰ Før grunnlovsendingene i mai i fjor var kirkelig statsråd et legitimt og kompetent kirkelig organ. Per-Otto Gullaksen påpekte under det tidligere forfatningsregime at det er

«Grunnlovens vern om kongens særskilte myndighet som kirkestyre *i forhold til den lovgivende statsmakt* (Grunnloven § 16), den dertil hørende bekjennelsesplikt for Kongen (Grunnloven § 4) og bestemmelsen i Grunnloven som etablerer kirkelig statsråd som et særskilt kirkelig organ (Grunnloven § 12 annet ledd), som danner grunnlaget for at Den norske kirke kan forvaltes som et trossamfunn på en måte som faller innenfor menneskerettighetskonvensjonenes krav» (*Stat og kirke i Norge* side 154 – 55; kursivert her).

Denne særskilte myndigheten har ikke kongen lenger, men kompetansen er heller ikke formelt overført til Kirkemøtet, selv om det er vanlig å anta at området for kongens anordningsmyndighet etter den tidligere § 16 og som Stortinget skulle avstå fra å gripe inn i, nettopp er sammenfallende «med det som for andre trossamfunn betegnes som indre forhold lovgivningen ikke griper inn i mot trossamfunnets vilje» (Gullaksen side 154).

¹¹ Grunnloven § 16 fikk innholdsmessig den ordlyd flertallet i Gjønnnesutvalget foreslo i NOU 2006: 2 *Staten og Den norske kirke*. Det var kun en rent språklig redigering som senere ble gjort i Stortinget.

Meningen fra utvalgets side var at deres forslag til ny § 16 – «Nærmere Bestemmelser om Den norske kirkes Ordning fastsettes ved Lov – skulle brukes til å gi en kortfattet rammelov. Denne rammeloven skulle bli «så kortfattet som mulig», jf. utredningen side 163 første spalte. Det er relevant i vår sammenheng å nevne at *formålet med å forankre en lov for Den norske kirke i en egen grunnlovsbestemmelse*, slik det ble gjort, var nettopp å *avgrense mot* hva Stortinget skulle kunne regulere i lov:

«...*formålet* [er] å klargjøre at Stortinget *ikke kan lovgi* på områder som må betraktes som *indre forhold* i Den norske kirke, så som kirkens lære, liturgier og utnevning av kirkens ledere. Lovgivningen forutsettes avgrenset til å gjelde overordnede organisatoriske og rettslige forhold» (side 163 første spalte; kursiv her).

I neste spalte i utredningen fremgår det således at det hørte til kirken selv å bestemme «de kirkelige organenes oppgaver og relasjonen mellom organene på ulike nivåer». Dette vil falle inn under og være kjernen i den indrekirkelige ordningen.

I oppfølgingen av den offentlige utredningen skrev departementet at det med «dens Ordning» i Grunnloven § 16 særlig siktes til «kirkens *ytre* organisering», jf. St.meld. nr. 17 (2007–2008) *Staten og Den norske kirke* side 73 andre spalte. Se også innstillingen til meldingen, Innst. S nr. 287 (2007–2008).

¹² Den rettslige forankringen til prinsippet om tros- og livssynsfrihet er gitt i EMK art. 9 og FN / SP art. 18.

Det er en omfattende, men ikke veldig klargjørende litteratur om hva som i konkrete enkeltspørsmål kan utledes av disse prinsippene.

Se oversikten i Andreas Aarflot, *Religionsfrihet og kirkerett i et menneskerettighetsperspektiv*, Lov og Rett 2001 hefte 8 side 474–489 samt dessuten Andreas Aarflot og John Egil Bergem, *Mot en selvstendig folkekirke*, 2006 kapittel 3.

Av nyere dato, se Lisbet Christoffersen, *Religion, politik og ret i Europa*, i: *Fremtidens danske religionsmodell*, København 2012 side 71–97 særlig side 79–83. Hun redegjør blant annet for at «stater må aldri kontrollere nationalreligionen, f.eks. ved at staten *definerer religionens innhold eller kernebegreber*» (side 79 og tilsvarende side 80). Hun omtaler blant annet dette som trossamfunnenes «egne rettighetssfærer» (side 79).

Det er lite tvilsomt at staten heller ikke skal gripe inn i *vilkår for medlemskap, foreta indre organisering eller utpeke kirkens ledere eller prester*.

¹³ Andreas Aarflot og John Egil Bergem, *Mot en selvstendig folkekirke*, 2006. Se henholdsvis side 151 og 157.

¹⁴ Siden saken berører kirkens formelle læregrunnlag – om enn kun som en ren bekreftelse – må saken sendes til Bispemøtet, jf. Kirkemøtets forretningsorden § 2-4 første ledd. Det følger av forretningsordenen at det Bispemøtet skal ha seg forelagt, er den delen som omhandler læregrunnlaget.